

Cyberpesten, de school en het CLB

Grensoverschrijdend gedrag wordt virtueeler

Daniël DEBLOCK

Steeds vaker worden CLB's geconfronteerd met vragen over grensoverschrijdend gedrag in alle mogelijke vormen. Een vrij recent fenomeen is het cyberpesten. Dit neemt soms zeer extreme vormen aan waarbij niet enkel leerlingen en hun ouders of familie, maar ook de buurt en zelfs de volledige gemeente betrokken zijn. Aan de andere kant is het niet enkel de klas van de betrokken leerling(en), maar evengoed de volledige school en zelfs de scholengemeenschap die onder vuur komen te liggen. Dat is zeker het geval wanneer maatregelen worden genomen met het oog op verwijdering of definitieve uitsluiting als gevolg van sociale druk of ter preventie van ergere feiten.

Aan de hand van onderstaand, op feiten gebaseerd voorbeeld, wil ik komen tot enkele concrete tips en voorstellen om dit probleem aan te pakken vanuit een breder perspectief en met betrokkenheid van alle partners in dit verhaal.

Concreet handelt de case over Jonas, een jongen van 11 jaar die arriveert in het vijfde leerjaar van een school in het landelijke Vlaams-Brabant. Deze jongen werd in een vorige school verwijderd, maar niemand kent de effectieve reden van deze verwijdering. Na een aantal maanden krijgt de directie een kwade moeder over de vloer met de bewering dat Jonas haar dochter (Klaartje, 10 jaar, vierde leerjaar) lastig valt tijdens de pauzes en dat haar dochter niet meer naar school durft. Deze moeder is trouwens degene die aan de directie vertelt dat ze weet dat Jonas definitief werd verwijderd uit de vorige school en daar "ook gekend staat als pester". De klachten houden aan ondanks het feit dat de directie stappen onderneemt en met zowel Jonas als met de betrokken leerkracht praat. Deze, op haar beurt, koppelt een aantal klasgesprekken aan de beweringen om erger te voorkomen.

Ze baseert zich daarbij op de inhoud van de cursus "Veilig online"¹ die het jaar voordien werd georganiseerd n.a.v. vorige feiten en op vraag van meerdere ouders. De doelstelling was toen ook reeds om, naast de info aan ouders, elke leerkracht te versterken in het optreden tegen en het behandelen van pestgedrag. In deze specifieke school werden inhoud en geïntegreerd in een leergebiedoverschrijdende aanpak.

De klachten gaan verder en de moeder van Klaartje zoekt ondersteuning bij andere ouders. Ondertussen gaan meerdere kinderen zich tegen Jonas keren en worden de pesterijen duidelijker zichtbaar. Ze gaan echter niet langer enkel vanuit Jonas richting andere kinderen, maar ook in omgekeerde richting.

Nog even later gebeuren een aantal feiten op de speelplaats, buiten het zicht van de toezichters. Jonas zou in of rond de toiletten Klaartje en een ander meisje, Lies (eveneens 4de leerjaar) lastiggevallen hebben op een seksueel grensoverschrijdende manier.

Opnieuw staat de moeder in het bureau van de directie met de eis dat Jonas onmiddellijk wordt verwijderd. Zij spreekt, volgens zichzelf, namens meerdere ouders en ze eist onmiddellijke actie. De grens is met dit gedrag bereikt en als het moet zal ze juridisch zien welke stappen kunnen worden gezet door de ondertussen verenigde ouders.

Op dat moment hebben ook de CLB-medewerkers gepraat met de kinderen (zowel in groep als individueel). De oorzaak van het zichtbare gedrag blijft echter grotendeels onbekend. De directie voert ondertussen een gesprek met de moeder van Jonas. Zij is van plan om haar kind te verwijderen omdat ze de boze blikken van de andere ouders en de regelrechte verwijten aan de schoolpoort niet langer wil tolereren. Ze wil niet dat haar kind met dit imago in deze school verder moet. Ze vraagt na overleg met de directie hulp aan het CLB om dit verder aan te pakken en om een herhaling van het vorige scenario (verwijdering in de vorige school) te vermijden. Ook de directie vraagt extra ondersteuning bij dit probleem dat ondertussen de hele school aanbelangt. Verhoogd toezicht tijdens de pauzes en het voorzien van extra mensen op nieuwe toezichtplaatsen wordt reeds georganiseerd. De directie ontmoet daarop de verzamelde ouders met als resultaat dat zij nu quasi unaniem de verwijdering van Jonas wensen. De klasgesprekken die de juffen van alle betrokken klassen voeren om te wijzen op de negatieve gevolgen van pesten en het werken aan *verbondenheid* zijn een maat voor niets. Ook een eerste overleg met het oudercomité (waarvan sommige betrokken ouders lid zijn) om samen deze situatie aan te pakken haalt niets uit: Jonas moet verwijderd worden! Zowel de school als het CLB zijn de mening toegedaan dat Jonas als zondebok dient en dat het probleem veel verder reikt dan meteen zichtbaar is.

Even later plukt de directie van Facebook notities die meteen duiden waar de echte oorzaak ligt: verwijtende, ronduit vulgaire taal via

het internet tussen kinderen onderling (leeftijden 9 tot 12 jaar). Uit de notities op Facebook (momentopnamen waar uiteraard namen zichtbaar zijn) blijkt dat meerdere kinderen van de ouders die klacht indienden, sterk betrokken zijn. Meer nog, ondertussen wordt Jonas geïsoleerd via de acties op het net en is het pestgedrag nu op hem gefocust (ook op de speelplaats en in de wandelgangen). De kinderen vinden duidelijk steun in het gedrag van hun ouders aan de schoolpoort. De moeder van Klaartje neemt hierin het voortouw terwijl andere ouders toezien en stilzwijgend instemmen... Interventies van de directie halen niets (meer) uit en op een bepaald moment komt zelfs de politie tussen om de volwassenen aan de schoolpoort toe te spreken en aan te manen het domein te verlaten. Op dit moment is ook de gemeente in zijn totaliteit betrokken omdat de reputatie van de school door het slijk wordt gehaald.

Als directie word ik gevraagd om, samen met mijn schoolteam, aanwezig te zijn op een nieuw aangevraagd gesprek door de ouders met de directie. Naast mijzelf zal ook de burgemeester (met onderwijs als bevoegdheid) aanwezig zijn en andere leden van het oudercomité.

Op de school aangekomen wordt me gevraagd om, na de voorbespreking, de vergadering voor te zitten. Voordien worden nog eens alle elementen opgesomd en er wordt afgesproken dat de school niet zomaar zal zwichten om Jonas aan de deur te zetten gezien het vele bewijsmateriaal dat ook andere kinderen in dit cyberpesten betrokken zijn. We spreken af dat de doelstelling van de vergadering moet zijn dat Jonas tot het einde van dit schooljaar kan blijven en dat de ouders hun eigen verantwoordelijkheid opnemen t.a.v. het internetgebruik van hun eigen kinderen. Verder wil de school aantonen welke stappen reeds ondernomen werden en tot welke effecten het gedrag van de ouders aan de schoolpoort leidt.

De vergadering verloopt woelig, voornamelijk omdat de moeder van Klaartje voet bij stuk wil houden. De andere ouders bekijken de zaak ondertussen genuanceerder, nadat de bewijzen afkomstig van Facebook anoniem werden voorgelezen. Dat laatste gebeurt om elke aanwezige te overtuigen van het feit dat het cyberpesten niet één enkele dader kent. Er wordt door ons gewezen op het belang van controle op internetgebruik door de ouders en de effecten van het gedrag dat de ouders momenteel zelf stellen, vooral in het bijzijn van hun kinderen aan de schoolpoort (met imitatiegedrag in de school tot gevolg). We melden dat de moeder van Jonas ondertussen het internetgedrag van haar zoon veel meer controleert (ondanks het feit dat zij een alleenstaande ouder is met wisselende uurroosters); maar dat we dit ook verlangen van de andere aanwezigen. We stellen bovendien dat deze materie de school overstijgt en dat de ouderlijke verantwoordelijkheden hier ter sprake komen: de bevoegdheid van een school reikt tot aan de schoolpoort – wat thuis gebeurt valt hierbuiten. Een deel van de vergadering handelt dan ook over de vraag hoe de aanwezige ouders hun kinderen begeleiden bij internetgebruik. In de meeste gevallen blijkt dat kinderen inderdaad onbevangen en ongecontroleerd internet kunnen gebruiken in de beslotenheid van hun eigen kamer en zonder toezicht. Niet minder dan drie ouderkoppels zijn juristen en zij snappen inderdaad de omvang van wat wordt gezegd. Zij gaan ook akkoord dat de school ondertussen alle mogelijke stappen heeft gedaan om erger te vermijden en zien ook in dat voor alle ouders een taak is weggelegd. Zij snappen ook dat, gezien de bewijslast t.a.v. quasi

alle betrokken kinderen van die aard is, nog moeilijk in één richting gekeken kan worden. De moeder van Klaartje is echter niet tevreden en stelt dat enkel de verwijdering van Jonas de zaak kan doen keren op dit moment.

De directie stelt nogmaals dat zij niet inziet waarom dit ene kind moet gaan terwijl meerdere kinderen van dezelfde klas en andere klassen betrokken zijn. Zij wil wel dat dit gedrag stopt. Als school zal de directie ook tijdelijk nog meer toezicht organiseren op de speelplaats én wordt er zelfs toegestemd dat de moeder van Jonas haar kind zelf zal bijhouden tot de volgende vakantie (één week) – dat alles om de rust te doen terugkeren. Van een definitieve verwijdering kan echter geen sprake zijn.

Aan de aanwezige leden van het oudercomité wordt gevraagd om onze gemeenschappelijke vraag rond controle op internetgebruik door ouders, te herhalen en te ondersteunen. De leden gaan akkoord. De school voegt eraan toe dat, in overleg met het CLB, eventueel een nieuwe cursus “veilig gebruik van het internet” kan worden georganiseerd indien de ouders dit willen.

Het CLB schoolteam voegt eraan toe dat ook zij nogmaals alle betrokken jongeren zullen zien om te wijzen op de negatieve effecten van pestgedrag en meteen wordt ook een volgend klasgesprek gepland met het vierde en het vijfde leerjaar met eenzelfde inhoud. Aan de ouders vragen we om ondertussen zelf de verwijten aan de schoolpoort te stoppen zodat jongeren zich hier niet langer kunnen aan spiegelen. Op één na gaan alle ouders akkoord.

Tot hier de directe actie. Ondertussen zijn we een poos verder en Jonas doet zijn jaartje uit. Zijn moeder heeft hem ondertussen naar een andere school (binnen dezelfde scholengemeenschap) gestuurd omdat zij vond dat enkele ouders nooit zijn gestopt met haar kind zwart te maken t.a.v. andere ouders.

Bij de start van Jonas in een nieuwe school (in dezelfde gemeente) beginnen ook daar meteen de verwijten en pesterijen omdat de moeder van Klaartje zijn reputatie aan enkele bevriende ouders met kinderen in deze school heeft geschetst...

Daardoor zit de nieuwe collega-directie met het probleem opgezaald. Ook hier wordt in overleg met het CLB gezocht naar een methode om deze zwartmakerij om te keren. Voor de moeder van Jonas is dit een martelgang. Ze denkt er ondertussen over om gewoon te verhuizen naar een andere gemeente om een eind te stellen aan deze gang van zaken. Ze is ondertussen ontgoocheld in de aanpak van zowel school als CLB en vindt dat geen van beide voldoende doet om haar zoon te beschermen. Anderzijds snapt ze ook wel dat veel zaken buiten de bevoegdheden van beide instellingen vallen, maar toch...

Wat is ondertussen gebeurd op het niveau van de scholengemeenschap?

Deze complexe case heeft geleid tot een intens overleg met de hele scholengemeenschap en de inrichtende macht om te zoeken naar een *schooloverstijgende aanpak*. De hele reputatie van het lokale onderwijs staat ter sprake en elke directie en zorgcoördinator wil oplossingen.

Op dit moment wordt een *actieplan* systematisch uitgewerkt waarbij een *schooloverstijgende visie* (met inbegrip van een *tucht – en sanctiereglement*) wordt opgemaakt met daarin *stappenplannen* die voor elke school dezelfde zijn. Centrale uitgangspunt is een *sterk preventieve benadering* waarbij de hele school(cultuur) betrokken is. De nadruk ligt op het creëren van een veilige leefomgeving waarin *snel en efficiënt wordt gereageerd* op signalen waardoor nieuwe situaties niet meer kunnen uitdeinen naar andere scholen in de directe buurt of in dezelfde scholengemeenschap. Er wordt gekeken hoe ouders kunnen worden *ondersteund* wanneer zij zelf problemen ondervinden in de opvoeding (want ook dat bleek voor een aantal ouders het geval). We gaan na hoe een *scholengemeenschap* zich kan wapenen tegen het feit dat elke school potentieel betrokken kan geraken in dit soort situaties omdat verwijdering leidt tot doorschuiven van het probleem zonder oplossing omdat de ouders elkaar nog steeds tegenkomen en het verwijten dus gewoon doorgaat.

Op een bepaald moment hebben we besloten dat we dit soort problemen niet opgelost krijgen zonder een actieve inbreng van *ouders en oudercomités*. Het *sensibiliseren* over de oorzaken en de gevolgen van pestgedrag vereist een actieve inbreng van ouders: enkel werken in schools verband aan deze thematiek zonder de relatie met het thuismilieu te beschouwen, leidt niet tot blijvend succes. Zolang veel kinderen thuis ongestoord en zonder controle of toezicht onbepakt op sociale netwerken of andere websites kunnen surfen is het niet terecht alle gevolgen daarvan af te wimpelen op de verantwoordelijkheid van de school. In dit concrete geval werden tal van maatregelen genomen om de negatieve gevolgen van foutief internetgedrag op te vangen en te kanaliseren. Ik vond het moeilijk om zien hoe goede bedoelingen en concrete maatregelen van directie en inrichtende macht consequent met de grond gelijk gemaakt werden terwijl in het thuismilieu toezicht en opvolging ontbraken. Door onze gemeenschappelijke inspanningen is het uiteindelijk gekeerd en meerdere ouders nemen hun ouderlijke plicht op inzake het internetgebruik van hun kind(eren). Momenteel zoekt men nog naar een aantal *vormingen op maat* en dat is uiteindelijk wat scholen kunnen doen: zoeken naar vormingen voor leerkrachten en zorgteams die aansluiten op concrete situaties en die een schooloverstijgende doelstelling hebben.

Tips en aanraders in het omgaan met cyberpesten voor school en CLB. Wat hebben we uit deze en andere cases geleerd?

1. Bekijk het fenomeen cyberpesten niet op zich, maar kader het in een *ruimere context* waarbij rond *alle aspecten* van “grensoverschrijdend gedrag” wordt gewerkt in een poging inzicht te bieden in de effecten van dit gedrag op slachtoffers, daders en hun familie. Vertrek daarbij van een *“whole school approach”* die elke stakeholder in de school betreft en waarbij het creëren van een veilige leefomgeving centraal staat.

Meer informatie over de ‘Whole school approach’ is o.m. te vinden in: *“Pesten en geweld op school: Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid”* (Gie Deboutte) i.o.v. Minister F. Vandenbroucke. Dit document kan gratis worden gedownload via www.pestenen geweld op school.be

2. Open, indien nodig, een dialoog met de hele *scholengemeenschap* en werk op dit niveau een *schooloverstijgende visie* uit m.b.t. *leerlingenbegeleiding* en het *beantwoorden van grensoverschrijdend gedrag* omdat de *effecten* waarschijnlijk niet beperkt blijven tot één school en haar reputatie. *Isoler* daarom het cyberpesten niet tot één feit: communicatie die via het internet gebeurt verspreidt zich zeer snel in de school en ver daarbuiten – de reputatie van de hele scholengemeenschap kan op het spel staan. Betrek de inrichtende macht. Werken op dit niveau laat bovendien toe dat in de toekomst *congruent* kan worden opgetreden door te streven naar uniformiteit in aanpak en maatregelen (*schooloverstijgend reglement met duidelijke stappenplannen*). Als laatste element in het pleiten voor een aanpak op dit niveau lijkt het me van belang te kiezen welke *instrumenten* schooloverstijgend zullen worden gebruikt of welke *diensten en programma’s* of *vormingen* zullen worden ingeschakeld. Dit kan van

belang zijn wanneer alle scholen binnen één scholengemeenschap willen komen tot *één gemeenschappelijke visie* m.b.t. leerlingenzorg en -begeleiding, inclusief de aandacht voor orde- en tuchtmaatregelen. Daarnaast kan deze keuze bepalend zijn voor het *navormingsplan*: alle leerkrachten krijgen eenzelfde opleiding of navorming en vertrekken daardoor in hun handelen vanuit dezelfde basisprincipes, waarden en normen. Een dergelijke vorming kan pas effectief zijn wanneer de inrichtende macht en de directies vooraf de *gemeenschappelijke visie* geïmplementeerd kregen in elke aparte school van de scholengemeenschap.

3. Betrek de **ouders** en het *oudercomité* in deze problematiek: oorzaken van pestgedrag en zeker in het geval van cyberpesten liggen vaak *buiten* de schoolmuren en moeten ook daar worden aangepakt. Het CLB kan partnerorganisaties en experts voorstellen die hulp bieden aan ouders die zelf zoeken naar ondersteuning in hun opvoeding of die zelf meer willen leren over het veilig gebruik van internet.

We spraken in de tekst reeds over de cyclus "Veilig online". Er zijn echter tal van tools en methodieken op de markt die, naargelang de situatie en het doelpubliek, een passend antwoord kunnen bieden op vragen van ouders of begeleiders van jongeren. Een zeer groot overzicht van bestaand aanbod is te vinden op de website van www.clicksafe.be (luik: professionelen). Op deze site staan concrete lesvoorbereidingen rond het thema "veilig ICT-gebruik", inclusief didactische tips en lesdoelen (cfr lespakket "Stop cyberpesten").

Tot de meer bekende aanbieders van vorming behoort de organisatie "*Leefsleutels*". Zij hebben, een uitgebreid aanbod naar scholen en schoolteams, ouders en leerlingen. Het aanbod gaat verder dan het veilig leren surfen op het net, maar via specifieke methodieken wordt gewerkt aan *verbonden-*

heid (No Blame methode) of werk gemaakt van het aanleren van sociale vaardigheden ("de Coole Kikker"). Meer info op www.leefsleutels.be

Voor scholen en scholengroepen die aan de totstandkoming van een centrale *visie* willen werken biedt Leefsleutels "vorming op maat" aan waarbij o.a. wordt vertrokken van een "motievenkaart".

Daniël DEBLOCK

Centrum voor Leerlingenbegeleiding
Vlaamse Gemeenschapscommissie
Technologiestraat 1
1080 Sint-Agatha-Berchem

REFERENTIELIJST

- Deboutte, G. (2008). *Pesten en geweld op school, Handreiking voor een daadkrachtig schoolbeleid*, Vlaams Ministerie van Onderwijs en Vorming.
- Young, S. (2012). *Van pesten naar samenwerken. De supportgroep: oplossingsgerichte aanpak bij pestgedrag in school*. Uitgeverij PICA, Huizen, Nederland
- Limits VZW (2009). *Interventieplan ter bescherming van leerlingen tegen geweld, pesten en ongewenst seksueel gedrag op school*. i.o.v. de Vlaamse Minister van Onderwijs en Vorming, F. Vandenbroucke

NOTEN

1. Veilig online, initiatief van de Gezinsbond i.s.m. Child Focus en met de steun van de Vlaamse Overheid.

Meer info over pesten en cyberpesten, inclusief uitgewerkte lespakketten en tools i.f.v. visieontwikkeling via volgende sites:

- www.childfocus.be
- www.pesteningeweldopschool.be
- www.cyberpesten.be

Voor directe hulpvragen en specifieke info:

- Noodnummer Child Focus: 116000
- Awel (vroegere Kinder- en Jongerentelefoon): 102
- Vlaams netwerk Kies Kleur tegen Pesten via www.kieskleurtegenpesten.be

Antipestgames:

- Re:Pest (geïnspireerd op het Finse KIVA-project en ontwikkeld i.s.m. Hogeschool West-Vlaanderen).
Link: www.howest.be/repest
- Friendly ATTAC (interdisciplinair onderzoeksproject in ontwikkeling: samenwerking tussen UA, Ugent, VUB en Howest – gefinancierd door IWT Agentschap voor Innovatie door Wetenschap en Technologie)
Link: www.friendlyattac.be